

АКСІОЛОГІЧНИЙ АСПЕКТ СПІЛКУВАННЯ У ВІРТУАЛЬНОМУ ПРОСТОРИ

Актуальність роботи визначається значущістю проблеми цінностей, що їх сповідує особистість, на всіх етапах розвитку особистості і можливістю сприяти осмисленню власного особистісного зростання спеціальною організацією спілкування у віртуальному просторі. Аналіз матеріалів нарративів опитуваних, отриманих у інтернет-опитуваннях щодо особистісного розвитку і самопроектування у дорослих, дозволив виявити феномени рефлексивного повороту опитуваних на власний саморозвиток, переоцінки власного шляху розвитку, актуалізації проблеми ціннісних смислів життя.

Наративна психологія як складова психологічної герменевтики базується на тезі про те, що особистість і розуміє себе за допомогою мови, і конструює себе у мовленні, а наратив втілює і відображає базові життєві концепції людини, у тому числі його Я-концепцію (за Н.В.Чепелевою). З огляду на це можна припустити, що спеціальна організація мовлення може зосередити людину на певних аспектах її досвіду, викликати рефлексію того, що досі нею не усвідомлювалось і не артикулювалось, і в результаті призвести до актуалізації досі не доступних аспектів її свідомості і самосвідомості. Одним з таких дієвих засобів є спеціально організований інтернет-діалог, що втілює принципи проведення опитування, які дозволяють ініціювати пробудження активної рефлексії опитуваним свого досвіду і розвивають його здатність втілення результатів цієї внутрішньої роботи у наратив – тобто підвищують наративну компетентність людини.

Під час проведення опитування з'ясовувалося уявлення дорослих про можливість і сутність змін в особистості протягом життя людини. Діалогічна форма спілкування забезпечувала: (1) усвідомлення і осмислення деяких ще не оформлених у мовний продукт власних смислових утворень, «добудову» і збагачення раніше вироблених смислів і (2) розуміння аналогічних речей у співрозмовника. Саме тому доцільним є опитування у формі інтерв'ю або інтернет-інтерв'ю.

Використаний метод опитування дав потужний ефект для отримання глибокого занурення опитуваних у досить тонку матерію ціннісних смислів, з яких складається його досвід і його відповідний дискурс, а також дав поштовх (це констатували опитувані) почати думати у площині, в якій це не відбувалося до опитування, ще й втілювати результати своїх роздумів у тексти – усні чи письмові. Опитування через електронну пошту, крім того, виявилось здатним дати людині можливість письмово висловити те, що не вписується у стилі усної комунікації.

Було виділено кілька чинників, що сприяють цьому:

1. *Письмовий формат* відповіді, що дозволяє розвинути думку більш обґрунтовано і повно, ніж це прийнято в усному діалогічному спілкуванні. В результаті опитуваний продукує достатньо «довгий» текст, часто *наративного*

плану (крім випадків тяжіння опитуваного до «тезаурусного» типу відповіді за самим складом своєї особистості); перебування *наодинці* під час письмової відповіді дозволяє опитуваному глибше «зануритися» у свою свідомість; породження письмової відповіді відбувається більш *уповільнено*, ніж артикулювання усної, що теж сприяє більш розгорнутому і повному формату породжуваного тексту; письмова форма для людей, хто має схильність до цього, надає можливість вийти за межі суто конкретної і лаконічної відповіді і, з одного боку, заглибитися у надра свого досвіду, а з іншого – піднятися до пафосу «*високого штилю*» у стилістиці відповіді, тим більше що поставлене у інтерв'ю запитання сприяє такому повороту.

2. Можливості комп'ютерного «*нелінійного*» *редагування*: доповнення і розвитку вже сформульованої думки, вставок, змін, акцентування; можливості зберігати текст відповіді і повертатися до редагування через деякий час, «загострювати» думку, знаходячи найбільш влучні формулювання, тощо.

3. Більша *свобода маневру* при комп'ютерному листуванні, на відміну від звичайного письмового опитування: можливість не вступати у контакт, якщо опитуваний не бажає (просто не відповідати на лист), або відповісти не одразу – опитувач і опитуваний не включені в одну просторово-часову ситуацію, що робить відповідача *більш вільним* у своєму виборі. Опитуваний не посідає чисто «учнівської» позиції, коли тебе посадили і «треба» виконати завдання – дати відповідь; він сам вирішує, буде він це робити, чи ні, і коли. *Свідомий вибір* сприяє вільному витоку думок.

4. Сприйняття віртуального простору як окремого паралельного каналу чи навіть (за звичкою перебування у Інтернет-просторі) як паралельного світу, де діють трошки інші закони перебування: ти сам наодинці зі своїм комп'ютером – знаряддям текстоутворення, і, в той же час, у контакті, діалозі з безліччю людей; на твою репліку можуть реагувати вже через секунду; відповідь на твої думки може прийти від людей, яких ти ніколи не бачив і, можливо, не побачиш, тощо. Ілюзія *контакту з цілим світом*, з людством загалом сприяє, на наш погляд, виходу на інші горизонти розгляду теми.

5. Залучення опитуваного у *нарративну практику* у письмовій формі (на зразок щоденників, задушевних листів до дуже близької по духу людини). Питання анкети торкалися «потаємного» в людині, глибоко особистісного і прихованого навіть від неї самої. Емпірично викликаний процес осмислення і нарративізації занурює людину у її власне потаємне, актуалізує і текстуалізує це і тим самим трошки відкриває завісу над ним.

Здається слушним спробувати залучити уроки цього дослідження до вироблення методик «пробудження» процесу осмислення екзистенційного плану свого буття учасниками освітнього процесу. Опитування, наближене до проєктивних методик і за змістом орієнтоване на осмислення опитуваними свого досвіду, може стати тим стимульним матеріалом, яке викличе бажані процеси в опитуваних. Сама форма здається особливо перспективною для використання у дистанційному навчанні.

